

ב"ה

פרשת משפטים

יצא לחפשי חנם

ריש פרשתנו

צריך להשתחרר מהעבדות

הענין הראשון שנאמר לאחרי "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" הוא "כי תקנה עבד עברי"¹, אף על פי שיש כמה ענינים שהכתוב היה יכול להתחיל בהם (החל מהענינים שנאמרו זה עתה בעשרת הדברות) - לפי שכללות ענין התורה ניתן למטה דוקא, כמאמר רבותינו ז"ל² "למצרים ירדתם כו' יצר הרע יש ביניכם", ולכן מתחילים בדין עבד עברי, להורות שהתורה מתעסקת גם עם מי שנמצא בדרגא של "עבד עברי"³, ש"ש שנים יעבוד", ופועלת שגם אצלו תהיה המשכת בחינת משה (כמו שנתבאר במאמר⁴ ש"כי תקנה" קאי על משה), כדי שיוכל להיות אצלו הענין ד"בשביעית יצא לחפשי חנם"⁵.

ויתירה מזה: אפילו עבד עברי שנמצא בדרגא תחתונה כל כך שגם בבוא השנה השביעית שבה צריך לצאת לחפשי, אומר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי"⁶ - גם ממנו לא מתייאשת התורה חס ושלום, אלא נותנת לו עצה: "ורצע אדוניו את אזנו במרצע (באזנו ובדלת⁷) ועבדו לעולם"⁸ - לא "לעולם" כפשוטו, אלא "עד היובל"⁹, ואחר כך יוצא לחירות.

¹ ריש פרשתנו.

² שבת פח, סע"ב ואילך.

³ כולל גם הקס"ד "או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל" (פרש"י עה"פ), שאע"פ שזהו רק קס"ד, הרי גם

קס"ד בתורה הוא תורה.

⁴ ריש פרשתנו.

⁵ שבת פח, סע"ב ואילך.

⁶ ואף שאין זו עבדות גדולה כ"כ, כיון ש"כל הקונה עבד עבדי קונה אדון לעצמו" (קידושין כ, א. וש"נ), הרי זו בכל זאת עבדות.

⁷ פ' ראה טו, יז - הובא בפרש"י עה"פ.

⁸ פרשתנו כא, ה-ו.

⁹ פרש"י עה"פ.

והענין בזה - שלגבי תורה אין ענין של גלות, כמו שכתוב¹⁰ "הלא כה דברי כאש", "מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה"¹¹. וכפי שמצינו בגמרא¹² שבשעת החורבן ביקש רבי יוחנן בן זכאי ופעל שיתנו לו "יבנה וחכמיה", שזהו ענין התורה, והיינו, שאפילו בגלות נשארת התורה בשלימותה, ועד שעל ידי התורה מבטלים את ענין הגלות.

ובהמשך לזה - יתבאר גם פירוש רש"י על הפסוק "ורצע אדוניו את אזנו במרצע".

הביאור בפירוש רש"י, "ורצע אדוניו את אזנו במרצע", "הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר און און לגזרה שוה, נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו, ונאמר במצורע תנוך אזנו הימנית, מה להלן הימנית, אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנב, תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים¹³ כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם".

- שלכאורה נראה לומר שרציעת האוזן הוא עונש קל שבחרה התורה לאדם שעניונו הגדולה העבירה אותו על דעתו כו', ולכן נרצעת האזן השמאלית, הפחותה. אבל לאחרי שלמדים בגזירה שוה ד"און און" שהכוונה היא ל"הימנית", המעולה, משמע שרציעת האוזן דוקא אינה בכדי למעט בענשו של העבד, אלא מטעם אחר. ואם כן נשאלת השאלה: "ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף". והתירוץ: "און זאת ששמעה כו' תרצע", ודוקא הימנית, שבה עיקר השמיעה.

והטעם שמגיע עונש של רציעה לעבד שגנב או מכר עצמו מפני דחקו: במכרוהו בית דין בגניבתו - מפני שעבר על הציווי "לא תגנוב", ובמוכר עצמו - מפני "שהלך וקנה אדון לעצמו", כי: כאשר הגנב מסרב לצאת, מבלי להתבייש בגניבתו, הרי זה מוכיח שגנב לא מפני דחקו אלא מפני רשעותו. וכן מוכר עצמו שמסרב לצאת, ולא איכפת לו להשאר עבד, מוכיח שמכר עצמו מרצונו הטוב.

¹⁰ירמ' כג, כט.

¹¹ברכות כב, א.

¹²גיטין נ, ב. וראה לקמן סי"ט.

¹³והרי הוא יודע אודות יציאת מצרים - כפי שהבן חמש למקרא למד כבר: "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' מצרים" (בא יג, יד).

ומודגש חומר החטא בכך ש"אזן זאת ששמעה על הר סיני" מהקב"ה בעצמו, שיודע שיכול להיות מצב של עניות, ואף על פי כן צוה "לא תגנוב", ואמר "כי לי בני ישראל עבדים", ולכן היה צריך לבטוח בה' שיעזרהו.

[והרי מתן תורה בהר סיני פעל אימתה ופחד על כל אומות העולם, כדברי רבותינו ז"ל¹⁴ ש"נתקבצו כולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו וכו'". באותה שעה יראו כל הגוים מבני ישראל, וידעו שהיראה מבני ישראל היא לטובתם (כסיום דברי הגמרא שלאחרי שבלעם אמר להם שהקב"ה נותן תורה לישראל, "פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום"), ואף על פי כן, לאחרי כל פלאים אלו, יש שמתעקשים לטעון "אהבתי את אדוני", ולכן רצונם להשאיר עבד, ולא לצאת מהגלות!...] [

וההוראה מזה, בנוגע לאלו הטרודים בעסקיהם הגשמיים בששת ימי החול, עד כדי כך, שגם ביום השבת [שאז צריך ש"יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה"¹⁵, וכיון ש"תורת אמת" דורשת זאת, הרי זה בודאי אמת]. אינם רוצים להשתחרר מזה

[ולדוגמא - שגם ביום השבת הוא צריך לקרוא את העיתון, באמרו, "אהבתי את אדוני"!... מה נוגע לך מה קורה בעיתון?! - שב ללמוד, תאריך בתפלה! - אפילו בימות החול לא צריך לקרוא עיתון, כיון שזה ביטול תורה, ביטול זמן, פיזור הנפש והגוף וכו' וכו', ועל אחת כמה וכמה ביום השבת.] [

צריכים לידע שתכלית האדם היא עבודת השם יתברך, שבודאי נותן כח שגם העסק בענינים הגשמיים לא יהיה באופן של "עבד לעבדים", אלא אדרבה, ינוצל להיות עבד להקב"ה.

וזוהי גם הוראה לכל אלו שיש להם עסק עם היצר הרע, שנקרא "מלך זקן וכסיל"¹⁶, אשר, כיון ש"אין מלך בלא עם"¹⁷, הנה להיותו "מלך.. כסיל", בוחר ל"עם" אלו שהם "כסילים", שנכנס בהם רוח שטות¹⁸ להיות "עבדים" - הנה גם להם דואגת התורה, ונותנת עצה להיות "ורצע אדוניו את אזנו במרצע", ואז בא הזמן שיצא לחפשי חנם, כולל גם היציאה מן הגלות¹⁹.

קטע משיחת ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תש"ל חוברת ע' 4.

¹⁴ זבחים קטז, טע"א

¹⁵ ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ו ס"א. וש"נ

¹⁶ קהלת ד, יג ובפרש"י.

¹⁷ רבינו בחיי עה"פ וישב לח, ל. ועוד. תניא שעהיו"א רפ"ז. ובכ"מ (נסמן בתו"מסה"מ תשרי ע' רלד הערה 86).

¹⁸ ראה סוטה ג, רע"א.

¹⁹ חסר הסיום (המו"ל).

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"יק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחי
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה